

С.В. Олійник До проблеми оптимізації викладання сольфеджіо: аспект історичної генези // Музикотерапія та арт-терапія у просторі сучасної мистецької освіти: інноваційні технології: Зб. матеріалів I Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Київ, 2020. – 73с. – С. 22 – 28

ДО ПРОБЛЕМИ ОПТИМІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ СОЛЬФЕДЖІО: АСПЕКТ ІСТОРИЧНОЇ ГЕНЕЗИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Музично-теоретична підготовка як базовий курс професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва наразі викликає небайдужий інтерес педагогів-музикантів у зв'язку з реформаційними процесами, що відбуваються у мистецькій освіті. Комплекс музично-теоретичних дисциплін закладає фундаментальні основи професійної компетенції виконавця, його успішної виконавської діяльності та музичної творчості. Нинішня ситуація, що склалася в музичній освіті на всіх рівнях, в першу чергу, гостро потребує перегляду методики викладання предметів теоретичного циклу у вишах, оскільки саме звідси виходять в освітній простір фахівці-педагоги.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Гостро актуальною постає проблема пошуку шляхів оптимізації процесу викладання предметів музично-теоретичного циклу в умовах нових реалій. Усвідомлюючи базовий характер дисциплін цього циклу педагоги, музикознавці розробляють і утверджують на практиці нові підходи й методики викладання предметів цього комплексу, що, безумовно, співзвучно вимогам часу. Так, О. Афоніна – прибічник стильового підходу та автор дистанційного курсу навчання сольфеджіо, В. Дорофєєва наголошує на необхідності залучення інформаційно-комп'ютерних технологій до процесу викладання музично-теоретичних дисциплін, Ю. Локарева, У. Демір, О. Ярошенко відстоюють цілісний комплексний підхід, Г.Побережна, Т. Щериця розкривають переваги інтегрованого підходу, І. Малашевська – прибічник історико-стильового напрямку та інші. Разом з тим, особливий

інтерес представляє курс сольфеджіо, спрямований на розвиток музичного слуху, його місце в історії музичної освіти і виконавської практики, а також сучасні технології і методики викладання сольфеджіо, зумовлені мінливістю парадигмальних змін і реформаційних процесів.

Метою написання статті є дослідження історичної генези становлення і розвитку дисципліни сольфеджіо від академічного до сучасного. Визначення місця і ролі дисципліни у фаховій підготовці педагога-музиканта.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Історія розвитку сольфеджіо як навчальної дисципліни своїм корінням уходить в часи глибокого середньовіччя і завдячує напрацюванням монаха бенедиктинця Гвідо Аретинського, який був вчителем хорового співу при монастирі в Ареццо. Реформа нотного письма та введення у музичну практику Г. Аретинським системи сольмізації значно оптимізувало процес навчання півчих і заклало основи сучасної нотації.

За часів розквіту італійського *bel canto* (XVII- XVIII ст.) сольфеджіо розвивалося в контексті підготовки співаків і мало прикладне значення – сольмізаційних вправ для розвитку музичного слуху і вокальних навичок. Авторами перших збірників сольфеджіо були музиканти, співаки, вчителі вокалу, такі як *Giuseppe Aprile* (1731-1813) – італійський співак, майстер *bel canto*, автор посібника з вокалу «Італійська школа співу» (з додатком із 36 прикладів сольфеджіо); *Girolamo Crescentini* (1762-1846) – автор Збірки вправ для співу з використанням голосу, Сольфеджіо для сопрано, а також «*Solfeggiamenti et ricercari a due voci*», «*Solfeges d'Italie avec la basse chiffrée*» та інші. Як бачимо, назви цих збірників яскраво свідчать про дидактичну спрямованість сольфеджіо, яке розвивалося у тісному зв'язку з вокальними жанрами того часу. Усі ці музично-теоретичні напрацювання методично забезпечували процес становлення і розквіту оперного жанру і знаменитої італійської вокальної школи *bel canto*.

XVIII століття в історії західноєвропейського мистецтва більшою мірою відзначено розквітом жанрів інструментальної музики, а також оперної та

кантатно-ораторіальної музики. Осередком навчання нотній грамоті і співу залишалося протестантське церковне середовище, де з півчими займалися регенти.

Сольфеджування остаточно закріплюється у виконавській практиці співаків в жанрі вокалізу у супроводі фортепіано, який призначений розвинути технічні навички співака (часто вокалізи порівнюють з етюдами для інструменталістів) і, в той же час, сприяє розвитку музичного слуху. Разом з тим вокалізи розкривають і художні аспекти вокального виконання, оскільки мають певну форму, кульмінацію, логіку фразування, мелодичну характерність, яскраво виражену образність. Значний внесок у розвиток вокалізу як вправи і як жанру для постановки голосу, а також забезпечення процесу навчання майбутніх співаків збірниками сольфеджіо зробили *Ferdinando Carulli* (1770-1841) – *Solfeggio per voce e chitarra*, *F. Carulli*, *Henry Lemoine* (1785-1864) – *Solfeges pour voix de Soprano*, *Marco Bordogni* (1789-1856) – *exercices pour la voix*, *Luigi Lablache* (1794-1858) – «*Methode de chant*», *Auguste Panseron* (1795-1859) – *Cinquante leçons de solfège*, *Giuseppe Concone* (1801-1861) – «*Quinze vocalises pour soprano*», «*Quinze vocalises pour contralto*», а також вокалізи *Franz Abt* (1819-1885) та інші. З того часу вокалізи міцно укорінилися в практиці навчання співу.

В Україні у Києво-Могилянській академії в середині XVIII століття вивчалася елементарна теорія музики за західноєвропейським зразком, спів по нотах, існував студентський хор і оркестр. У Київській академії лише в 1799 році з метою професіоналізації навчання музики було відкрито класи «нотного ірмологійного співу». В «нотному класі вивчали церковні піснеспіви православного церковного обіходу двічі на тиждень по три години [1, с. 382].

Подальший етап розвитку сольфеджіо зумовлений активним розквітом західноєвропейського музичного мистецтва в XIX столітті в епоху романтизму. Зростає професійна музична освіта і разом з нею посилюється потреба в сольфеджіо як навчальній дисципліні, що забезпечує розвиток музичного слуху. Відбувається розгалуження навчальної мети сольфеджіо на два вектори:

розвиток музичного слуху спрямований на підготовку музиканта-виконавця і виховання активного слухача, поціновувача музики.

Протягом XIX століття музично-теоретичні дисципліни вивчалися в університетах та академіях, а виконавство ж розвивалося на аматорському рівні або завдяки приватним урокам. На межі XIX–XX століть у різних країнах починають масово відкриватися освітні музичні заклади, в центрі уваги навчального процесу яких стає виконавське мистецтво.

Як зазначає Л. Логінова, значну роль у подальшій «долі» сольфеджіо зіграла естетика М. Римського-Корсакова, а саме усвідомлення ним взаємообумовленості музичного слуху і засобів музичної виразності. Це і визначило напрям подальшого розвитку сольфеджіо у XX столітті. Викладачі-теоретики напрацьовували матеріал, який сприяв розвитку різних видів музичного слуху: гармонічного, ритмічного, інтервального, інтонаційного, ладо-тонального та інших. А сам феномен «музичний слух» складався із суми реакцій на ці елементи [4]. Згідно цього спостерігається розширення меж навчального потенціалу сольфеджіо, як дисципліни спрямованої на розвиток музичного слуху: тембровий підхід до проблеми музичного слуху (С. Майкапар), інтонаційний слух (Б. Асаф'єв), ладовий слух (Б. Яворський), модуляційний слух (Л. Логінова), стильовий підхід до розвитку музичного слуху (М. Г. Людько, А. Островський), «виконавський слух» (С. Мальцев) та інші.

Наприкінці XX століття з прикладної дисципліни допоміжного плану сольфеджіо перетворюється на практикум із психології музичного сприймання. З'являється ряд досліджень, які розкривають глибоко психологічну природу музичного слуху, як то: формування в курсі сольфеджіо музично-слухового мислення в ході інтонування вправ з листа (О. Чо), визначення ролі психологічної установки як чинника, що здійснює вплив на формування смислової сфери особистості і дозволяє вивчати індивідуальні характеристики музичного сприймання і мислення (Н. Іванова), виокремлення особливостей використання засобів музики в глибинній психокорекції та системній

психотерапії (Л. Литвинчук), трактовка сольфеджіо як однієї з важливих галузей когнітивного музикознавства, інтерес до якого зумовлений тенденцією до виникнення ефективних психотехнологій і розуміння його як психотехніки становлення музичних відчуттів і розвитку музичного слуху. (М. Карасева) та інші.

Неабиякий інтерес являє собою науково-практичний досвід М. Карасьової – авторки збірника «Японське сольфеджіо. Мистецтво мелодичної інтонації. 444 вправи для інтонування японських фраз». У посібнику втілено унікальну авторську методику нотної розшифровки мовних фраз, яка орієнтована на розвиток більш гострого музичного слуху і витонченої мовної і музичної інтонації для музикантів і немужикантів, які вмотивовані вивченням японської мови.

Психологічний підхід до музичного мистецтва як явища в цілому і до його інтонаційно-слухової природи зокрема, призвів до утвердження у ХХІ столітті позицій музико-терапевтичної практики та її науково-теоретичного обґрунтування. Наразі відбувається активне впровадження музико-терапевтичних технологій в освітнє середовище. Єднання фахівців-музикантів, психологів, психотерапевтів, педагогів різних галузей сприятиме продуктивній співпраці на ниві особистісного становлення і розвитку молодого покоління в умовах психологічної захищеності.

Висновки. Отже, у ході історичного розвитку музичного мистецтва поряд із виконавством поступово розвивалося сольфеджування – від елементарних форм – до самостійної дисципліни з розвитку слухових здібностей. Прикладна функція сольфеджіо для вокалістів ХVІ-ХVІІ ст. трансформувалася через академізм навчального процесу музичної освіти з часів ХVІІІ – по початок ХХІ ст. у нейропсихологічні техніки сьогодення.

Література:

1. Історія української музики в 6 т. Том 1: Від найдавніших часів до середини ХІХст./Л.Б. Архімович, Т.П. Булат, М.М. Гордійчук та ін.; Редкол. тому: М.М. Гордійчук (відп. ред.) та ін. – 1989. – 448с.

2. М. Карасева Сольфеджио – психотехника музыкального слуха: автореферат дисс... доктора искусствоведения. – 17.00.02. – Москва, 1999. [Электронный ресурс <http://cheloveknauka.com/solfedzhio-psihotekhnika-razvitiya-muzykalnogo-sluha#ixzz65TBaeaiA>]
3. Литвинчук Л. М. Особливості використання засобів музики в глибинній психокорекції та системній психотерапії [Електронний ресурс http://newlearning.org.ua/sites/default/files/praci/2010_7/st16.pdf]
4. Л. Логинова Умеющий уши, да услышит ли... (Актуальные проблемы современного сольфеджио [Электронный ресурс <https://cyberleninka.ru/article/n/imeyuschiy-ushi-da-uslyshit-li-aktualnye-problemy-sovremennogo-solfedzhio/viewer>]
5. Макейчук В. Современные методы обучения предмета сольфеджио [Электронный ресурс <http://www.gdmshkola.ru/index.php/about-school/muzykalnye-otdeleniya/otdelenie-teoreticheskikh-disttsiplin-metodicheskie-razrabotki/38-sample-content/335-makejchuk?template=accessibility>]
6. Ходоровська І.М., Розвиток гармонічного слуху як необхідної складової фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва [Електронний ресурс <https://core.ac.uk/download/pdf/78038801.pdf>]
7. Чо Е.Н. Музыкально-слуховая деятельность и развитие учащегося в курсе сольфеджио: автореферат дисс... кандидата искусствоведения. – 17.00.02. – К., 1990. – 23 с. [Электронный ресурс <http://cheloveknauka.com/muzykalno-sluhovaya-deyatelnost-i-razvitiye-uchaschegosya-v-kurse-solfedzhio>]